

JUSTITS MINISTERIET

Direktoratet for Kriminalforsorgen

Straffuldbyrdelseskontoret

Folketingets Retsudvalg

København, den 25. maj 2010

Journalnr.:

(Bedes anført ved henvendelse)

Reference Hannah Hagerup

Direkte telefon 7755 4608

Rapport om status på området de indsattes børn i Kriminalforsorgen

Folketinget 1.behandlede den 19. februar 2009 beslutningsforslag nr. B 74 om forbedrede forhold for børn af indsatte.

Justitsministeren oplyste under folketingsbehandlingen, at Kriminalforsorgen var i gang med at udarbejde en rapport om tiltag, som findes i Kriminalforsorgen, og som har særlig fokus på familien, børnene og besøgsforholdene. Medlemmer af Retsudvalget gav udtryk for et ønske om at ville se denne rapport.

I det følgende findes en oversigt over Kriminalforsorgens hidtidige og fremtidige tiltag på området for indsatte børn samt en opsamling af erfaringer fra Norge og Sverige om dømtes børn og familie i øvrigt. Kriminalforsorgen er på baggrund af denne gennemgang ved at vurdere, om der er dele af Kriminalforsorgens indsats til forbedring af forholdene for børn af indsatte i fængslerne, der har behov for yderligere prioritering.

1. Tiltag på området

Besøgsforhold

Minimumsstandarder for besøgslokaler

På baggrund af en indstilling afgivet i januar 2003 af en arbejdsgruppe om forbedring af besøgsfaciliteter fastsatte Kriminalforsorgen en række minimumskrav for besøgslokalers indretning. Minimumskravene blev siden meddelt til samtlige fængsler og arresthuse. Kriminalforsorgen lavede en opfølgning op meddelelsen i 2006 og igen i 2008/2009 på arresthusområdet. Se nedenfor under *arresthuse*.

Minimumskravene indeholder følgende standarder, som skal følges, når besøgslokaler renoveres eller nyindrettes:

- Naturlig, venlig atmosfære
- Lyse og venlige lokaler
- Passende udvalg af legetøj
- Toilet i umiddelbar tilknytning til besøgslokalet
- Tilpas møblering af lokalet i forhold til lokalets størrelse
- Væggene skal være udsmykket med billeder
- Hyggelig belysning

Åbne fængsler

Det er Kriminalforsorgens vurdering, at de åbne fængsler generelt giver gode muligheder for besøg. En rundspørge i 2008 viste, at der i alle åbne fængsler er mulighed for lange besøg, og at der i størstedelen af fængslerne er mulighed for besøg på stuerne. Derudover er der generelt adgang til legearealer, sportshaller og udendørsfaciliteter. I størstedelen af fængslerne er der mulighed for, at de indsatte kan lave mad sammen med deres familier.

Lukkede fængsler

- I Statsfængslet Østjylland er der etableret 2 besøgslejligheder, hvor indsatte kan have besøg med overnatning af deres pårørende. I forbindelse med besøgsbygningen er tilknyttet et legerum.
- I Statsfængslet i Ringe er der etableret et familierum, hvor man også kan have overnattende besøgende.
- I Statsfængslet i Vridsløselille er der i samarbejde med Egmont-fonden iværksat et udviklingsarbejde med henblik på at skabe mere børnevenlige faciliteter. Besøgsområderne er nu indrettet meget børnevenligt både i relation til møbler, legetøj m.v. De indsatte har selv medvirket i udviklingsarbejdet.
- I forbindelse med det igangværende arbejde med forbedring af forholdene for de kvindelige indsatte på Anstalten ved Herstedvester er der aktuelt planer om etablering af 1 eller 2 besøgslejligheder.
- I det kommende statsfængsel på Falster planlægges ligeledes etablering af en eller flere besøgslejligheder.

Legeområder

Der er i de senere år indrettet særlige legeområder til besøgende børn i flere fængsler, herunder statsfængslerne i Ringe, Nyborg og Horserød. Statsfængslet i Renbæk fik desuden i 2008 en bevilling til etablering af besøgsfaciliteter med bl.a. cafémiljø og en legeplads til de indsatte børn.

Arresthuse

Kriminalforsorgen foretog en opfølgning på arresthusområdet omkring årsskiftet 2008/2009, som viste, at flere af arresthusenes besøgsfaciliteter ikke levede op til de fastsatte minimumsstandarder.

Kriminalforsorgen har på denne baggrund opfordret arresthusene til at indsende ansøgninger om ekstra midler til renovering af besøgsfaciliteterne under den forudsætning, at der ikke er tale om større om- og tilbygninger, som ikke vil kunne afholdes inden for Kriminalforsorgens eksisterende økonomiske ramme.

I flere af arresthusene er der allerede iværksat istandsættelsesarbejder.

Vejle arrest har bl.a. fået midler til, sammen med de indsatte, at indrette et særligt besøgsrum til familier.

I Københavns Fængsler er der i 2008 tilendebragt en større renovering af besøgsfaciliteterne i Vestre Fængsel og Blegdamsvejens Fængsel. I forbindelse med renoveringen har der været særligt fokus på de indsatte børn, hvilket har medført, at der på begge institutioner er der etableret nymøblerede familiebesøgsrum med børnevenlig udsmykning og legetøj til forskel-

lige aldersgrupper. Derudover er der til besøgslokalerne på Blegdamsvejens Fængsel tilknyttet gårdhaver.

Det bemærkes mere generelt, at mange af arresthusene er ældre, trange og slidte bygninger med højt belæg af indsatte, hvor mulighederne for ud- og ombygninger derfor er begrænsede. Flere af arresthusene er desuden beliggende i bymidter, hvilket også kan være en begrænsende faktor i forhold til f.eks. udbygning.

Kontakt til børnene under indsættelsen

Kriminalforsorgen har i de åbne fængsler iværksat forsøg, der giver de indsatte rådighed over en fast mobiltelefon med faste numre, der kan ringes til. Derudover er der iværksat forsøg med forskellige muligheder for bl.a. IP-telefoni, så det bliver billigere og mere enkelt for de indsatte at kunne kommunikere.

Kriminalforsorgen har desuden i marts 2009 bedt fængsler og arresthuse om at sikre, at det allerede ved indsættelsen afklares, om en indsat har børn, som han eller hun ønsker besøg af eller ønsker at kontakte telefonisk.

Forsøgsprojekt vedr. forældreuddannelse

På Statsfængslet i Jyderup er der primo 2009 afviklet et pilotprojekt med tilbud om forældrekursus til indsatte og deres partnere. Pilotprojektet, som er efter norsk model, er iværksat i samarbejde med Center for Familieudvikling, som er en non-profit organisation, der bl.a. støttes af forskellige fonde. Projektets formål er at støtte den indsatte i kontakten med familien under afsoningen og styrke den pågældendes forældreevne.

Der er nu iværksat et lignende pilotprojekt på Statsfængslet i Vridsløse, som er afviklet i efteråret/vinteren 2009/2010. På baggrund af erfaringerne med de 2 pilotprojekter på henholdsvis et åbent og et lukket fængsel vil Kriminalforsorgen overveje det videre forløb på området.

Temadage for personalet i fængsler og arresthuse

I Kriminalforsorgen er der generelt sat fokus på uddannelse af personale i relation til håndtering af besøgende børn.

I oktober 2008 afholdt Kriminalforsorgen tre temadage om indsattes børn sammen med en familierapeut med særlig viden om børn.

Målgruppen for de to første temadage var personalet i arresthuse og fængsler med tilknytning til besøgsafdelingerne, og formålet var at skabe større forståelse for, hvordan besøgsituationen opleves i børnehøjde, og hvordan man kan tage særlige hensyn til børn, der kommer på besøg.

Den tredje temadag, som rettede sig til socialrådgivere og andre kontaktpersoner, havde særlig fokus på at sikre den indsatte bedst mulig støtte i kontakten med børnene bl.a. i besøgsituationen.

Kriminalforsorgen afholdt i oktober 2009 endnu 2 temadage for socialrådgivere i den Fri Kriminalforsorg, som er ansvarlige for den forsorgsmæssige betjening i arresthusene.

Temadage i grunduddannelsen

Kriminalforsorgens uddannelsescenter har i samarbejde med bl.a. pårørendeforeningen SAVN gennem en periode afholdt hele temadage om indsatte børn som en del af fængselsfunktionærernes grunduddannelse. I forbindelse med planlægningen af den ny grunduddannelse har Kriminalforsorgen bedt uddannelsescenteret om at sikre, at disse temadage bliver en obligatorisk del af grunduddannelsen.

Dialog mod Vold

Kriminalforsorgen har i 2008 indgået et samarbejde med organisationen Dialog Mod Vold, som har lang erfaring med behandling af udøvere af vold i nære relationer. Samarbejdet medfører, at Kriminalforsorgen kan henvise voldssigtede og voldsdømte til behandling hos Dialog Mod Vold. Behandlingen varer typisk et år og indebærer en motivationsfase, en behandlingsfase og en efterbehandlingsfase. Behandlingen indebærer desuden et tilbud til partneren og til eventuelle børn.

Etablering af Kriminalforsorgens Børneforum

Kriminalforsorgen har taget initiativ til etablering af et børneforum med deltagelse af repræsentanter fra myndigheder og af eksterne aktører med særlig viden om børn, herunder repræsentanter fra Indenrigs- og Socialministeriet, Københavns Politi, Pårørendeforeningen SAVN, Børns Vilkår, Dansk Røde Kors, Institut for Menneskerettigheder, Børnerådet, Børnesagens Fællesråd og Kriminalforsorgens Pårørendelinje.

Børneforummet skal bistå Kriminalforsorgen med at håndtere problemerne hos børn af indsatte ved hjælp af videndeling og udveksling af ideer og løsningsmuligheder.

Eksternt samarbejde

Kriminalforsorgen lægger stor vægt på det eksterne samarbejde på børneområdet og har således også i dagligdagen et solidt og konstruktivt samarbejde med flere aktører i børneforummet, ligesom Kriminalforsorgen har et tæt samarbejde og løbende erfaringsudveksling med Kriminalvården i Malmø.

Kriminalforsorgens hjemmeside

Kriminalforsorgens hjemmeside er for nylig blevet revideret, og der i den forbindelse været lagt vægt på at sikre, at informationen til børn og familier bliver nem og tilgængelig. På hjemmesiden er der således et særligt afsnit for børn og for familien med links til relevante steder, man kan henvende sig til.

Folder til pårørende

Kriminalforsorgen har i samarbejde med Det Kriminalpræventive Råd udarbejdet folderen ”I fængsel – hvad med børnene”, som skal hjælpe i de situationer, hvor en forælder kommer i fængsel.

Kriminalforsorgens Pårørendelinje

Kriminalforsorgens Pårørendelinje yder anonym telefonrådgivning til pårørende til indsatte og andre klienter i Kriminalforsorgen. Rådgivningen varetages af socialrådgivere fra Kriminalforsorgen i Frihed.

Arrangementer i fængslerne med fokus på familien

I fængslerne er der gennem de seneste år kommet langt større fokus på de indsattes familier, og der afholdes flere steder forskellige arrangementer og udflugter, som pårørende kan deltage i.

Statsfængslet i Jyderup arrangerer f.eks. om sommeren en årlig tur til Sverige for et antal indsatte og deres børn, og man afholder desuden et årligt julearrangement, hvor de indsattes og ansattes pårørende er inviteret.

I Statsfængslet i Renbæk har der med stor succes været afholdt fastelavn med udklædning og tøndeslagning for de indsattes børn.

Legetøj og bøger

I 2008 fik Kriminalforsorgen, via pårørendeforeningen SAVN, kasser med legoklodser, som blev sendt ud til samtlige besøgsafdelinger i fængslerne samt til arresthusene.

I samarbejde med styrelsen for Bibliotek og Medier er der i oktober 2009 udsendt gratis børnebogpakker til samtlige besøgsafdelinger i fængslerne samt til alle arresthuse og til pensionerne. Udsendelsen er et led i projekt "Bogstart", som er finansieret via satspuljemidler.

Afsoning sammen med børn

I Kriminalforsorgens institutioner

Indsatte har, efter en konkret vurdering, hvorved der navnlig lægges vægt på barnets tarv, mulighed for at medbringe børn op til 3 år i Kriminalforsorgens institutioner. Det er forudsat, at man i videst muligt omfang søger at undgå, at børn anbringes i afsoningsinstitutioner f.eks. ved at benytte udstationering eller alternative afsoningsmuligheder.

Nogle af Kriminalforsorgens institutioner er særligt indrettet til, at børn kan medbringes. Institutionspladser tilbydes som oftest dømtede med kortere straffe, som på denne måde kan afsones uden at barnet/børnene skilles fra forældrene, og hvor børnene kan sluses ud sammen med forældrene. Det gennemsnitlige tal for medbragte børn i fængslerne var således i 2006 og 2007 omkring 4 og i 2008 var tallet lidt over 2.

Derudover er der som regel altid fuldt belagt i familiehuset på pensionen Engelsborg, jf. umiddelbart nedenfor.

Familiehuset Engelsborg

På Kriminalforsorgens pension Engelsborg er etableret et familiehus, hvor dømtede forældre har mulighed for at afsones sammen med deres børn i alderen 0-15 år. Formålet med familiehuset er at tage bedre hånd om belastede og udsatte familier, hvor en eller begge forældre skal afso-

ne en fængselsstraf. I familiehuset får man hjælp til at styrke forælderrollen samtidig med, at børnene sikres stabil omsorg.

Familiehuset på Pensionen Engelsborg er finansieret af satspuljemidler, som suppleres af betaling fra den indsatte hjemkommune, som betaler for opholdet.

I regeringens oplæg til satspuljeforhandlingerne for 2008 indgik et forslag om etablering af en pension i Nordjylland, men projektet blev ikke prioriteret i den endelige aftale om satspuljen.

Kriminalforsorgen har indtil videre gode erfaringer med Familiehuset Engelsborg. I regeringens oplæg til satspuljeforhandlingerne for 2008 indgik et forslag om etablering af en pension i Nordjylland, men projektet blev ikke prioriteret i den endelige aftale om satspuljen.

Kriminalforsorgen vil i løbet af 2010 gennemføre en egentlig evaluering af Familiehuset. Såfremt der bliver mulighed for etablering af flere familiehus, vil erfaringerne fra evalueringen kunne danne udgangspunkt herfor.

Udgang

Kriminalforsorgen kan give tilladelse til hyppigere weekendudgang end normalt i de tilfælde, hvor børn af indsatte har problemer, som vurderes at kunne afhjælpes ved den indsatte forælders udgang. Det bestemmes typisk, at den indsatte får udgang hver fjortende dag i stedet for hver tredje uge, som er det almindelige udgangspunkt. Desuden er der mulighed for, at indsatte kan få tilladelse til udgang på barnets fødselsdag til og med det femtende år og tilladelse til udgang på barnets første skoledag.

Tiltag udenfor Kriminalforsorgen

På Kriminalforsorgens hjemmeside henvises bl.a. til pårørendeforeningen SAVN, diverse telefonlinjer og chatsider, hvor børn og voksne pårørende til indsatte kan få hjælp. Derudover indeholder hjemmesiden også forslag til relevant litteratur på området.

2. Erfaringer fra andre nordiske lande

Initiativer i Norge

Børneombudsmand

I forbindelse med Norges tilslutning til FN's børnekonvention blev det besluttet at etablere en børneombudsmandsfunktion, som skal sikre børn og unges rettigheder og interesser. Børneombudsmanden har blandt andet fokus på børn af fængslede.

Informationsmateriale

Den norske Kriminalforsorgs hjemmeside rummer sider, der retter sig mod pårørende, men ikke specifikt mod børn. Hjemmesiden indeholder information om, hvordan besøgsforholdene er tilrettelagt for børn, og om hvad der samlet set bliver gjort for børn af indsatte.

Besøgsforhold og forældrevejledning

Gennem de senere år er der etableret besøgslejligheder i to fængsler, hvor der tilbydes udvidede besøg. For at kunne benytte besøgslejlighederne, skal de indsatte modtage såkaldt "for-

ældrevejledning". Forældrevejledning og forældregrupper tilbydes i mange af landets fængsler. Målet med vejledningen er at styrke de indsattes forældrefærdigheder samt relationen og kontakten til børnene. Vejledningen skal sætte fokus på barnets behov, når forældrene afsøner og derved forbygge de problemer, der normalt kan opstå i sådanne situationer. Børne- og ligestillingsdepartementet forestår oplæringen af Kriminalforsorgens ansatte i forældrevejledning.

Foreningen for fangers pårørende

Foreningen yder støtte og rådgivning til indsattes pårørende og arbejder på forbedring af de pårørendes vilkår. Der ydes rådgivning og arrangeres temaaftener, mødreftener og ugentlige pårørendetræf. Derudover findes der særlige tilbud til børn og unge, og foreningen har udarbejdet informationsmateriale om børn, som har forældre i fængsel.

Initiativer i Sverige

Børneombudsmand

I forbindelse med Sveriges tilslutning til FN's børnekonvention er der etableret en børneombudsmandsfunktion, der med udgangspunkt i konventionen skal sikre børns og unges rettigheder og interesser. Børneombudsmanden har blandt andet fokus på børn af fængslede. I 2004 udkom Børneombudsmandens rapport "*Straffa inte barnet – et studie av barnperspektivet inom kriminalvården*" (Barneombudsmanden 2004), som var med til at påvirke Kriminalforsorgens arbejde på området.

Børneansvarlige

I den svenske Kriminalforsorg er der i hver region ansat en børneansvarlig, der har til opgave at beskæftige sig med indsattes børn samt en overordnet børneansvarlig i Direktoratet. De børneansvarlige i regionerne mødes jævnligt med henblik på erfaringsudveksling og koordinering af arbejdet. Derudover er der, afhængigt af institutionernes størrelse, udpeget mindst en særlig børneansvarlig i hvert af landets fængsler og arresthuse, som har til opgave at være særligt opmærksomme på børneperspektivet. Kriminalforsorgen samler jævnligt de børneansvarlige til uddannelse og erfaringsudveksling. Der er ikke afsat timer til hvervet som børneansvarlig i institutionerne, og hvervet skal således klares samtidig med det daglige arbejde.

Informationsmateriale

Kriminalforsorgen i Sverige har særlige børnesider på deres hjemmeside, hvor der i et enkelt sprog forklares, hvad en frihedsberøvelse indebærer. Der er billeder fra fængsler og arresthuse og mulighed for at stille spørgsmål og få svar, ligesom der er relevante links på hjemmesiden. Der er desuden udarbejdet relevante foldere til pårørende og personale samt til børnene.

Besøgsforhold

I nogle fængsler er der mulighed for, at barnet kan besøge forælderen i dennes eget rum, andre steder foregår besøg i besøgsrum, som er indrettet til børn og udstyret med legetøj. Mange institutioner – og alle institutioner for kvinder – har en besøgslejlighed, som først og fremmest er forbeholdt for børnefamilier. Her er der mulighed for udvidede besøg.

Riksbryggan

Den frivillige organisation "Riksbryggan" er en paraplyorganisation for tolv lokale "Bryggeforeninger", der er placeret rundt omkring i Sverige. Med udgangspunkt i FN's børnekonvention arbejder foreningerne for børn, hvis forældre enten er eller har været klienter i Kriminalforsorgen. Organisationen yder støtte til børn og giver mulighed for at deltage i arrangementer og aktiviteter.

Forældreuddannelse

I Sverige er der siden slutningen af 1990'erne tilbudt de indsatte kurser, der har til formål at øge de indsattes forældreevne ved f.eks. at undervise i børns behov og udvikling, forældrerettigheder og muligheden for at bibeholde relationer til barnet under fængselsopholdet. Hovedparten af landets institutioner kan tilbyde et forældrekursus minimum to gange årligt. Både mandlige og kvindelige indsatte får tilbudt kurserne, der forestås af fængselsfunktionærer med en særlig uddannelse på området. Som et supplement til det program- og behandlingsarbejde, der foregår i fængslerne, har indsatte og deres familier siden 1970'erne haft mulighed for at tage på kursusophold sammen på Kriminalforsorgens institution "Gruvberget", hvor der bl.a. tilbydes forældrekurser.

Godnathistorier

Konceptet kører som forsøg i 2 svenske fængsler og indebærer, at indsatte indlæser historier og eventyr på CD til deres børn.

3. Kommende projekter i Kriminalforsorgen i Danmark

Godnathistorier

Inspireret af det svenske projekt har Kriminalforsorgen søgt fondsmidler til iværksættelse af et pilotprojekt på statsfængslet i Ringe, hvor indsatte skal indlæse godnathistorier for deres børn på CD. Projektet er startet i England, hvor det anvendes med stor succes - ikke kun for indsatte i fængslerne, men også for udstationerede soldater.

Børneansvarlige i fængslerne

Institut for Menneskerettigheder (IMR) har udarbejdet et projektforslag med etablering af børneansvarlige i fængslerne. Projektet indebærer, at der udpeges en børneansvarlig i 3 fængsler, og formålet er at sætte fokus på børn i Kriminalforsorgens institutioner. Udover at være ansvarlig for indretning af besøgsrum, legetøj, håndtering af børn ved besøg og have fokus på børnenes rettigheder skal de børneansvarlige hjælpe forældrene med at opretholde gode relationer til deres børn og etablere forældregrupper.

Kriminalforsorgen har over for IMR givet tilsagn om positiv medvirken under forudsætning af, at der sikres ressourcer til opgaven. Så vidt Kriminalforsorgen er oplyst, er IMR for øjeblikket ved at søge fondsmidler til projektet.

4. Det videre arbejde på området

Kriminalforsorgen lægger vægt på fortsat at arbejde med forbedring og udvikling af forholdene for børn af indsatte ud fra de muligheder, som findes inden for de eksisterende økonomiske rammer og prioriteringer.

Kriminalforsorgen anser det for vigtigt at prioritere arbejdet med forbedring af besøgsfaciliteterne – især på arresthusområdet, hvor arbejdet med at skabe de optimale rammer er vanskeligst.

Kriminalforsorgen vil i løbet af det næste stykke tid udarbejde en folder til indsatte og pårørende, der skal indeholde oplysninger om de reaktioner, man kan forvente af børn, når forældre fængsles og om gode råd til, hvordan man bedst håndterer børn i denne situation. Folderen skal udarbejdes i samarbejde med både indsatte og ansatte i Kriminalforsorgens institutioner, børnesagkyndige og ikke mindst de indsatte børn.

På baggrund af erfaringerne med pilotprojektet med forældrekurser vil Kriminalforsorgen vurdere mulighederne og de økonomiske forudsætninger for fortsættelse og udbredelse af projektet.

Det videre arbejde og de fortsatte tiltag på området vil i betydelig grad tage udgangspunkt i ideerne fra Kriminalforsorgens nystartede Børneforum.